

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA
HỒ CHÍ MINH

HỌC VIỆN BÁO CHÍ VÀ TUYÊN TRUYỀN

HOÀNG THỊ BÍCH TOÀN

PHẠM TRÙ “HIẾU”, “ĐỂ” TRONG NHO GIÁO
VÀ Ý NGHĨA ĐỐI VỚI VIỆC XÂY DỰNG HỆ GIÁ TRỊ
GIA ĐÌNH Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

NGÀNH: TRIẾT HỌC

MÃ SỐ: 92 29 001

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ TRIẾT HỌC

HÀ NỘI - 2024

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO

HỌC VIỆN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA
HỒ CHÍ MINH

HỌC VIỆN BÁO CHÍ VÀ TUYÊN TRUYỀN

HOÀNG THỊ BÍCH TOÀN

PHẠM TRÙ “HIẾU”, “ĐỂ” TRONG NHO GIÁO
VÀ Ý NGHĨA ĐỐI VỚI VIỆC XÂY DỰNG HỆ GIÁ TRỊ
GIA ĐÌNH Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

Ngành: Triết học

Mã số: 9229001

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ TRIẾT HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC:

1. PGS, TS. Doãn Thị Chín

2. TS. Đặng Thái Bình

HÀ NỘI - 2024

**LUẬN ÁN ĐƯỢC HOÀN THÀNH
TẠI HỌC VIỆN BÁO CHÍ VÀ TUYÊN TRUYỀN**

Người hướng dẫn khoa học: **1. PGS, TS. Doãn Thị Chín**
2. TS. Đặng Thái Bình

Phản biện 1:

Phản biện 2:

Phản biện 3:

Luận án được bảo vệ trước Hội đồng chấm luận án cấp Học viện
tại Học viện Báo chí và Truyền truyền

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Nho giáo ra đời cách đây hơn 2500 năm, nó không chỉ có sức sống mãnh liệt trong xã hội Trung Quốc cổ đại và còn ảnh hưởng đến các nước lân bang trong đó có Việt Nam. Người Việt Nam đã tiếp cận Nho giáo thông qua lăng kính của chủ nghĩa yêu nước, gạn đục, khơi trong, loại bỏ những hạt sạn không phù hợp, giữ lại những giá trị tinh khiết nhất trong Nho giáo và bổ sung những yếu tố mới để làm nên nền tảng, giá trị tư tưởng đạo đức.

Nho giáo đề cập đến nhiều nội dung, trong đó có nội dung về “Hiếu”, “Đễ”. “Hiếu”, “Đễ”, đã đi sâu vào tư tưởng của người Việt Nam được người Việt Nam sử dụng để xây dựng hệ giá trị gia đình từ gia đình hạt nhân, đến làng xã rộng hơn nữa là gia đình lớn quốc gia, dân tộc.

Hệ giá trị gia đình truyền thống Việt Nam đã lưu truyền giá trị tốt đẹp của “Hiếu”, “Đễ” từ đời này qua đời khác được kết tinh trong văn hóa dân tộc, từ đó hình thành những chuẩn mực đạo đức, lối sống và lễ lối, gia phong, quy tắc, chuẩn mực trong gia đình.

Bước sang thế kỷ XXI, do sự phát triển vượt bậc của lực lượng sản xuất, đặc biệt là khoa học, công nghệ, quá trình toàn cầu hoá kéo theo nhiều biến đổi quan trọng trong đời sống xã hội, những giá trị đạo đức cho đến mối quan hệ trong gia đình truyền thống cũng biến đổi theo.

Do sự tác động của nền kinh tế thị trường, đặc biệt là mặt trái của nó. Tệ nạn sùng bái sức mạnh của đồng tiền, coi tiền là trên hết, đồng tiền có sức mạnh hơn cả tình cảm cha, mẹ, anh, chị, em trong gia đình.

Việc kế thừa những giá trị tốt đẹp của “Hiếu”, “Đễ” truyền thống vận dụng phù hợp vào xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam trong thời đại mới đang là vấn đề được Đảng và Nhà nước ta quan tâm. Yêu cầu cấp bách cần phải xây dựng đạo đức gia đình vừa có tính kế thừa, vừa có tính đổi mới là vấn đề cấp bách hiện nay, tác giả chọn đề tài “*Phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo và ý nghĩa đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay*” làm đề tài luận án tiến sĩ của mình.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu của luận án

2.1. Mục đích nghiên cứu

Luận án làm rõ những nội dung cơ bản của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo tiên Tần. Trên cơ sở đó, nghiên cứu sinh làm sáng tỏ thực trạng của việc vận dụng ý nghĩa của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam trong thời gian tới.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Để đạt được mục đích trên, luận án có nhiệm vụ:

Thứ nhất: Tổng quan tình hình nghiên cứu liên quan đến đề tài luận án, đánh giá những kết quả các công trình nghiên cứu đã đạt được và chỉ ra những vấn đề luận án tiếp tục giải quyết.

Thứ hai: Hệ thống hóa và phân tích những nội dung cơ bản phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo tiên Tần

Thứ ba: Điều tra, đánh giá thực trạng, chỉ ra nguyên nhân và những vấn đề đặt ra trong việc phát huy ảnh hưởng tích cực, hạn chế ảnh hưởng tiêu cực của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” vào xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

Thứ tư: Đề xuất một số quan điểm và một số nhóm giải pháp nhằm tiếp tục phát huy phạm trù “Hiếu”, “Đễ” vào việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu của luận án

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Vấn đề phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo và ý nghĩa đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Trong phạm vi luận án, đề tài được giới hạn trong việc nghiên cứu nội dung của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo tiên Tần đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay. Phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo có rất nhiều nội dung: có thể tiếp cận từ phương diện lịch sử, chính trị, xã hội... Luận án tiếp cận từ phương diện triết học, tập trung luận giải một số vấn đề cốt lõi của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo tiên Tần, chọn lọc những ý nghĩa tích cực vận dụng vào việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam trong bối cảnh hội nhập quốc tế.

Phạm vi không gian: Gia đình hạt nhân (gia đình nhỏ) Phạm vi thời gian: Luận án tập trung nghiên cứu “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo tiên Tần chất lọc

những ý nghĩa tích cực vận dụng vào xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam. Thời gian nghiên cứu từ năm 2000 đến 2023

4. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu của luận án

4.1. Cơ sở lý luận

Luận án tiếp cận những tư tưởng “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo tiên Tần và những quan điểm về gia đình của chủ nghĩa Mác – Lênin; các quan điểm xây dựng hệ giá trị gia đình của Đảng và Nhà nước Việt Nam hiện nay; đồng thời có kế thừa kết quả nghiên cứu của một số công trình khoa học đã được công bố của các tác giả (hoặc tập thể tác giả) trong và ngoài nước có liên quan đến đề tài làm cơ sở lý luận để nghiên cứu.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

Luận án được thực hiện trên cơ sở vận dụng các phương pháp luận duy vật biện chứng và phương pháp luận duy vật lịch sử của chủ nghĩa Mác – Lênin, đặc biệt là quan điểm khách quan, toàn diện, phát triển, lịch sử - cụ thể, thống nhất giữa lý luận và thực tiễn, lịch sử và logic.

Ngoài ra luận án còn sử dụng phương pháp cụ thể như:

Phương pháp diễn dịch, phương pháp quy nạp, trong đó chủ yếu là phương pháp lịch sử - logic, phương pháp phân tích, phương pháp tổng hợp: đây là các phương pháp được tác giả sử dụng nhiều trong tất cả các chương của luận án. Trong chương 1, luận án phân tích và làm rõ những nội dung cơ bản của các công trình nghiên cứu liên quan đến đề tài, từ đó khái quát, tổng hợp những nội dung chính của các công trình và rút ra những vấn đề mà các công trình chưa đề cập đến, đó là khoảng trống mà luận án cần nghiên cứu. Trong các chương còn lại, những phương pháp này cũng được sử dụng để phân tích, diễn giải, tổng hợp những nội dung cốt lõi của các chương, tiêu tiết trong luận án của mình.

Phương pháp điều tra xã hội học: là phương pháp được thực hiện và triển khai nhiều nhất trong chương 3 của luận án nhằm có thêm cơ sở khoa học đánh giá thực trạng, nguyên nhân và một số vấn đề đặt ra của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

Phương pháp hệ thống, phương pháp so sánh, phương pháp tổng kết thực tiễn: là các phương pháp được tác giả luận án sử dụng để bổ sung các minh chứng cho việc đánh giá thực tiễn, thực trạng của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong

Nho giáo đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam trong bối cảnh hội nhập quốc tế hiện nay, từ đó rút ra những giải pháp cần thiết cho những vấn đề đặt ra trong luận án.

5. Đóng góp mới của luận án

Luận án đã luận chứng, làm rõ cơ sở lý luận của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong nho giáo tiên Tần và Nho giáo Việt Nam.

Luận án đánh giá được thực trạng của “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay, làm rõ được nguyên nhân của thực trạng, nhận diện được những vấn đề đặt ra cần giải quyết hiện nay.

Luận án đề xuất một số quan điểm và giải pháp mang tính khả thi trên nền tảng của “Hiếu”, “Đễ” và ý nghĩa đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

6. Ý nghĩa lý luận và ý nghĩa thực tiễn của luận án.

6.1. Về ý nghĩa lý luận:

Luận án khái quát những kết quả nghiên cứu của các công trình khoa học liên quan đến đề tài nghiên cứu, từ đó chỉ ra những khoảng trống, vấn đề cần tiếp tục làm rõ về mặt lý luận để đi sâu nghiên cứu, làm rõ trong luận án của mình. Góp phần làm rõ những vấn đề lý luận về “Hiếu”, “Đễ” trong nho giáo Trung Quốc và Nho giáo Việt Nam và ý nghĩa đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

Trên cơ sở lý luận về “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo, luận án đã đề xuất một số giải pháp nhằm tiếp tục vận dụng phạm trù “Hiếu”, “Đễ” vào việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

6.2. Về ý nghĩa thực tiễn:

Luận án có thể dùng làm tài liệu tham khảo phục vụ trong công tác nghiên cứu học tập và giảng dạy về triết học, đạo đức học và các vấn đề liên quan đến giáo dục đạo đức tại các cơ sở đào tạo triết học ở các trường Đại học, Cao đẳng và các trường chính trị.

7. Kết cấu của luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục tài liệu tham khảo, luận án chia làm 4 chương 11 tiết

Chương 1

TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI

1.1. Những công trình nghiên cứu liên quan đến phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo

Trong những năm gần đây có nhiều đề tài kể cả về mặt lý luận lẫn thực tiễn nghiên cứu về tư tưởng đạo đức của Nho giáo, đặc biệt là những vấn đề liên quan đến đạo đức gia đình. Luận án khái quát những công trình liên quan đến các vấn đề lý luận của “Hiếu”, “Đễ” như:

Nhân Tử Nguyễn Văn Thọ (1960) *“Trung Dung Tân Khảo”* NXB Sài Gòn; Trần Trọng Kim (1971) *“Nho giáo”* chế bản lại từ ấn bản của Bộ Giáo dục – trung tâm học liệu; Trần Văn Giàu (1980). *“Giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam”*; Nguyễn Hiến Lê (1996) *“Mạnh Tử”* Nhà xuất bản Văn Hoá; *“Đại Học – Tãng Tử”*. Phan Văn Các (dịch nghĩa); Vi Chính Thông (1996). *“Nho gia với Trung Quốc ngày nay”*; Phan Đại Doãn (chủ biên) (1998), *“Một số vấn đề Nho giáo ở Việt Nam”*; Trần Nguyên Việt (2012) *“Đạo hiếu Việt Nam qua cách nhìn lịch đại”* và một số tác giả khác làm cơ sở lý luận để nghiên cứu luận án của mình.

1.2. Những công trình nghiên cứu liên quan đến ý nghĩa của “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

1.2.1. Những công trình liên quan đến hệ giá trị gia đình ở Việt Nam

Hệ giá trị gia đình là tập hợp các giá trị về vật chất, tinh thần tạo thành gia đình hoàn chỉnh trong một thời đại lịch sử nhất định. Khi đề cập đến hệ giá trị gia đình có nhiều tác giả nghiên cứu về vấn đề này, có thể đề cập đến một số tác giả sau: Lê Ngọc Văn, Mai Văn Hai, Đặng Thị Hoa, Bùi Thị Hương Trâm (2016) *“Hệ giá trị gia đình Việt Nam theo hướng tiếp cận xã hội học”*; Bùi Hồng Việt (2022) *“Xây dựng hệ giá trị gia đình Việt Nam trong tình hình mới”*; Nguyễn Huy Phòng (2022) *“Vun đắp hệ giá trị gia đình Việt Nam hiện nay”* ...các tác giả đã phân tích sâu sắc làm rõ nội hàm của hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

1.2.2. Những công trình liên quan đến ý nghĩa của “Hiếu”, “Đễ” trong hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

Đề cập đến công trình nghiên cứu liên quan đến ý nghĩa của phạm trù

“Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay đó là các công trình sau: Nguyễn Thị Thọ (2011) “*Xây dựng đạo đức gia đình ở nước ta hiện nay*”; Nguyễn Thế Long (2012) “*Gia đình - Những giá trị truyền thống*”; Phùng Thị An Na và Đỗ Lan Hiền (2012) “*Ảnh hưởng của tư duy tôn giáo đến lối sống người Việt*”; Trần Thị Lan Hương, (2014) “*Đạo đức trung, hiếu trong Nho giáo và ý nghĩa của nó đối với việc giáo dục ý thức trách nhiệm ở Việt Nam hiện nay*”.

Các công trình kể trên đã phân tích sâu sắc những vấn đề liên quan đến “Hiếu”, “Đễ”, chỉ ra mặt tích cực cũng như những vấn đề tiêu cực của “Hiếu Đễ” đối với giáo dục đạo đức gia đình của Việt Nam hiện nay. Đây là nguồn tài liệu tham khảo có giá trị về cả mặt lý luận và thực tiễn để tác giả kế thừa triển khai trong luận án của mình.

1.3. Nhận xét về những kết quả nghiên cứu đã đạt được và những vấn đề đặt ra luận án cần tiếp tục nghiên cứu

1.3.1. Những kết quả nghiên cứu đã đạt được

Những công trình liên quan đến ý nghĩa của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay, tác giả luận án khái quát một số kết quả, các công trình nghiên cứu tương đối phong phú với nhiều nội dung và hướng tiếp cận khác nhau, song tập trung lại các tác giả đều đi đến thống nhất một số nội dung về “Hiếu”, “Đễ” và ý nghĩa quan trọng đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

1.3.2. Những vấn đề đặt ra luận án cần tiếp tục nghiên cứu

Thứ nhất, luận án tiếp tục nghiên cứu làm sâu sắc hơn nữa những vấn đề liên quan đến “Hiếu”, “Đễ” và mối quan hệ của “Hiếu”, “Đễ” trong việc xây dựng gia đình truyền thống ở một số nước phương Đông trong đó có Việt Nam.

Thứ hai, luận án làm rõ nội dung của “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo.

Thứ ba, luận án phân tích, làm rõ hệ giá trị gia đình và ý nghĩa của “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

Thứ tư, luận án làm rõ những yếu tố tác động đến “Hiếu”, “Đễ” trong việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

Thứ năm, luận án phân tích thực trạng của “Hiếu”, “Đễ” đối với xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

Thứ sáu, trên cơ sở lý luận và thực tiễn của vấn đề nghiên cứu, luận án đề xuất quan điểm và một số giải pháp nhằm tiếp tục vận dụng phạm trù “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam trong thời gian tới.

Chương 2

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ PHẠM TRÙ “HIẾU”, “ĐỄ” TRONG NHO GIÁO VÀ HỆ GIÁ TRỊ GIA ĐÌNH

2.1. Một số vấn đề lý luận về “Hiếu”, “Đễ”

2.1.1. Phạm trù “Hiếu”

Trên cơ sở phân tích nguồn gốc của chữ “Hiếu” trong Nho giáo luận án đã rút ra khái niệm: *“Hiếu” là một phạm trù đạo đức, dùng để chỉ bổn phận, trách nhiệm, sự biết ơn, quy tắc sống của con người trong mối quan hệ với cha mẹ, ông bà, tổ tiên, rộng hơn nữa là toàn thể dân tộc, phù hợp với mỗi giai đoạn lịch sử xã hội nhất định.*

2.1.2. Phạm trù “Đễ”

Từ cơ sở phân tích về các mối quan hệ trong gia đình luận án làm rõ nguồn gốc của chữ “Đễ” trong Nho giáo đồng thời đưa ra khái niệm: *“Đễ” là khái niệm thuộc phạm trù đạo đức dùng để chỉ tình cảm yêu thương và hành vi chuẩn mực của con người trong mối quan hệ anh em ở gia đình cũng như ngoài xã hội.*

2.1.3. Mối quan hệ giữa “Hiếu” và “Đễ”

“Hiếu”, “Đễ” có mối quan hệ không thể tách rời nhau mà có quan hệ chặt chẽ với nhau. Trong gia đình “Hiếu”, “Đễ” là gốc: “Hiếu”, “Đễ” là đức hạnh đầu tiên của con người trong mối quan hệ gia đình, thể hiện đạo làm con phải tôn kính, làm cho cha mẹ vui lòng, đạo làm anh em phải thuận hòa, nhẫn nhịn lẫn nhau. “Hiếu”, “Đễ” là đạo người quân tử; là phương thức trị nước của bậc cầm quyền; là nghĩa vụ của người con đối với cha mẹ; là trách nhiệm của anh em đối với nhau trong gia đình. Như vậy, *“Hiếu”, “Đễ” thuộc về hình thái đạo đức xã hội phản ánh tồn tại xã hội nhằm điều chỉnh hành vi của con người trong mối quan hệ gia đình giữa các con với cha mẹ, giữa anh chị với các em theo những quy tắc, chuẩn mực nhằm duy trì sự ổn định, trật tự của gia đình và xã hội trong mỗi giai đoạn lịch sử nhất định.*

2.2. Nội dung cơ bản phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo tiên Tần

2.2.1. Nội dung phạm trù “Hiếu” trong Nho giáo tiên Tần

2.2.1.1. Đạo làm con phải nuôi dưỡng, kính trọng cha mẹ

Luận án phân tích về đạo làm con trong mối quan hệ với cha mẹ là phải làm tròn chữ “Hiếu” phụng dưỡng cha mẹ lúc tuổi già, nghe theo lời dạy bảo của cha mẹ, không xúc xược, xúc phạm, không oán hận, phải biết kiềm chế bản thân, khi nói thì phải nói những lời thành kính, không nói những lời cay độc để cha mẹ buồn lòng.

2.2.1.2. Đạo làm con phải giữ gìn thân thể mình để nối chí hướng của cha mẹ

Đạo làm con phải biết gìn giữ thân thể của chính mình: Con là do cha mẹ sinh ra, cơ thể của con là một phần cơ thể của cha mẹ, biết giữ cơ thể của mình, chính là giữ gìn một phần cơ thể của cha mẹ. Kế tục sự nghiệp của cha mẹ, ông bà, tổ tiên: phải biết gìn giữ, phát huy những việc làm tốt của các bậc tiền nhân.

2.2.1.3. Đạo làm con phải biết làm cho cha mẹ vui lòng

Đạo làm con không để cho cha mẹ phải buồn phiền mà luôn tạo ra cho cha mẹ một cảm giác an vui, muốn cho cha mẹ yên vui phải biết lập công danh để cho cha mẹ được tự hào. Vậy nên, là con muốn làm tròn chữ “Hiếu” phải nỗ lực, cố gắng vươn lên, có chí lớn làm những việc nhân nghĩa để cha mẹ được cậy nhờ.

2.2.1.4. Đạo làm con phải biết khuyên, ngăn cha mẹ khi cha mẹ mắc sai lầm

Đạo làm con khi nghe thấy cha mẹ nói chưa đúng phải biết lựa lời khuyên bảo, khi biết cha mẹ hành động sai phải can gián kịp thời. Cách thức can gián phải lựa lời, nhẹ nhàng, tình cảm. Do vậy, đạo làm con phải biết lựa cha mẹ, khi cha mẹ hiền hòa trở lại mới tìm cách nhẹ nhàng đóng góp ý kiến, cách thức đóng góp ý kiến cũng phải khiêm tốn, tôn trọng.

2.2.1.5. Đạo làm con không đi xa khi cha mẹ về già

Đạo làm con không được đi xa lúc cha mẹ già yếu. Cha mẹ lúc già yếu chỉ biết cậy nhờ vào các con, rất cần có con bên cạnh, động viên, an ủi, ở gần con cha mẹ yên tâm, vui hơn rất nhiều.

2.2.1.6. Đạo làm con phải lập gia thất, sinh con bảo tồn nòi giống

Đạo làm con phải lấy vợ, lấy chồng, sinh con là lẽ tự nhiên của con người để bảo tồn nòi giống, đây cũng là trách nhiệm của con người đối với gia đình và

xã hội. Người không lấy vợ, lấy chồng là người cô độc, cô quả không làm tròn trách nhiệm với xã hội, cũng như không thực hiện đạo hiếu với cha mẹ.

2.2.1.7. Đạo làm làm con phải phụng dưỡng, chăm sóc cha mẹ khi ốm đau, lo tang lễ, cúng giỗ khi cha mẹ qua đời

Lúc cha mẹ còn sống con phải phụng dưỡng, chăm sóc, lúc ốm đau phải thuốc thang chữa trị; lúc cha mẹ qua đời phải mai táng. Lúc cha mẹ còn sống đối xử tốt như thế nào thì lúc chết cũng phải thờ phụng, cúng giỗ như vậy, phải thực hiện đầy đủ những quy tắc của gia lễ về đạo hiếu lúc cha mẹ còn sống cũng như lúc cha mẹ mất đi.

2.2.2. Nội dung phạm trù “Đễ” trong Nho giáo tiên Tần

2.2.2.1. Anh em vui vẻ đoàn kết sẽ tạo thành một khối sức mạnh

Anh em sống hòa thuận, vui vẻ, nghĩa là cung kính thì không khinh nhờn, khoan dung thì được người quý mến, giữ được lòng tin thì được mọi người tin cậy, mẫn cán thì có công, ban ân huệ thì dễ sử dụng người, anh em mà cung kính thì sẽ thuận theo nhau. Trong gia đình anh em hòa thuận, đoàn kết, thực hành nhân, lễ, nghĩa, trí, tín thì không chỉ tạo ra một sức mạnh mà còn đóng góp cho sự ổn định của xã hội.

2.2.2.2. Em phải biết vâng mệnh và làm theo, không xúc phạm người trên

Anh em phải biết vâng mệnh nghĩa là anh em phải biết bảo ban lẫn nhau. Anh bảo em nghe, em nói anh nghe. Khi anh em đàm luận với nhau để cùng nhau tìm ra chân lý, tìm được chân lý rồi thì phải cùng nhau thực hiện.

2.2.2.3. Anh em phải nâng đỡ nhau, bao bọc lẫn nhau.

Anh em phải vì nhau, nhường cơm, sẻ áo, hy sinh cho nhau anh thành danh phải giúp em thành danh, ngược lại người em cũng phải quan tâm đến anh như tình cảm của anh dành cho mình vậy, như thế là đã đóng góp vào việc trị quốc, an thiên hạ, làm cho thiên hạ thái bình.

2.2.2.4. Anh em phải biết tôn trọng lẫn nhau

Anh em thì phải biết tôn trọng, quý mến nhau, không cố chấp, đồng thời phải chấp nhận sự khác biệt của nhau. Anh em biết tôn trọng nhau là cơ sở quan trọng để duy trì sự ổn định trong gia đình cũng là yếu tố hàng đầu giữ vững được luân thường, đạo lý, gia đình đảm bảo ổn định, trật tự trên ra trên, dưới ra dưới, anh ra anh, em ra em, mỗi người đều thực hiện đúng danh phận, trách nhiệm của mình.

2.3. Hệ giá trị gia đình và ý nghĩa của “Hiếu”, “Đễ” trong hệ giá trị gia đình

2.3.1. Gia đình và hệ giá trị gia đình

2.3.1.1. Khái niệm gia đình

Khi lực lượng sản xuất phát triển, đặc biệt khi con người tìm ra những công cụ lao động mới, năng suất lao động của con người không ngừng được nâng lên dẫn đến có sự tách biệt tương đối về kinh tế, con người từng bước thoát khỏi cuộc sống mông muội trong các hang động, biết làm nhà, cùng với nó gia đình hạt nhân được hình thành. *Gia đình (hạt nhân): là tập hợp các thành viên sống chung trong một mái nhà có sự gắn bó chặt chẽ với nhau về mối quan hệ lợi ích (lợi ích kinh tế đóng vai trò cơ bản) và các mối quan hệ tình cảm, quan hệ hôn nhân, quan hệ huyết thống, quan hệ nuôi dưỡng, quan hệ giáo dục, là nơi lưu giữ lịch sử, giá trị truyền thống văn hóa của dân tộc.*

2.3.1.2. Khái niệm giá trị

Giá trị là toàn bộ tài sản về vật chất, tinh thần của con người ra đời trong quá trình hoạt động sản xuất vật chất, được con người sử dụng, tiêu dùng, nâng niu, gìn giữ, lưu truyền ở mỗi giai đoạn lịch sử nhất định.

2.3.1.3. Hệ giá trị

Hệ giá trị là một tập hợp giá trị liên kết với nhau tạo thành cấu trúc logic của một hệ thống đối với việc đánh giá của con người theo những phương thức, chuẩn mực của các giá trị xã hội, phản ánh những khát vọng vươn tới của con người và xã hội .

2.3.1.4. Khái niệm Hệ giá trị gia đình

Hệ giá trị gia đình là toàn bộ những giá trị của gia đình về vật chất, tinh thần, chuẩn mực đạo đức, quy tắc ứng xử, cách thức giáo dục, tâm lý, tình cảm và ý thức trách nhiệm cộng đồng được hình thành, phát triển trong gia đình phù hợp với thuần phong mỹ tục của dân tộc, được xã hội cũng như từng gia đình thừa nhận, hướng tới.

2.3.2. Sự tiếp cận “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo và ý nghĩa của nó đối với xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

2.3.2.1. Sự tiếp cận “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo của người Việt Nam

Người Việt Nam tiếp cận “Hiếu”, “Đễ” trên cơ sở của “tam giáo đồng nguyên” bằng tinh thần của chủ nghĩa yêu nước. “Hiếu”, “Đễ” vào Việt Nam có

sự thay đổi về chất và liên tục bị phủ định biện chứng; “Hiếu”, “Đễ” ở Việt Nam là “chất” để gắn kết giữa tình yêu gia đình với tình yêu quê hương đất nước; “Hiếu”, “Đễ” không chỉ đề cập đến tình cảm gia đình hạt nhân mà còn là tình cảm của gia đình lớn - quốc gia, dân tộc

2.3.2.2. Ý nghĩa của “Hiếu”, “Đễ” trong hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

“Hiếu”, “Đễ” là một trong những phẩm chất hàng đầu đối với vấn đề phát triển kinh tế, ổn định gia đình, nó không chỉ giúp cho gia đình có cuộc sống an nhiên, hạnh phúc mà nó còn giúp cho gia đình phát triển kinh tế bền vững góp phần vào sự thịnh vượng của xã hội.

“Hiếu”, “Đễ” là một trong những nguyên tắc để giữ gìn tôn ty, trật tự, xây dựng gia đình tiên bộ.

“Hiếu”, “Đễ” góp phần xây dựng hạnh phúc gia đình, là gốc của đức nhân. Cái gốc, cái nền tảng có bền vững thì hệ thống mới ổn định bền vững.

“Hiếu”, “Đễ” là một trong những nền tảng, cơ sở để xây dựng gia đình văn hóa, văn minh.

“Chương 3

“HIẾU”, “ĐỄ” ĐỐI VỚI VIỆC XÂY DỰNG HỆ GIÁ TRỊ GIA ĐÌNH Ở VIỆT NAM HIỆN NAY - THỰC TRẠNG, NGUYÊN NHÂN VÀ MỘT SỐ VẤN ĐỀ ĐẶT RA

3.1. Thực trạng việc vận dụng ý nghĩa của “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam

Để đánh giá thực trạng của việc vận dụng ý nghĩa của “Hiếu”, “Đễ” đối với xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay, tác giả đề tài đã tiến hành điều tra xã hội học. Tổng số phiếu điều tra là 600 phiếu, chia đều cho bốn tỉnh, thành phố (mỗi tỉnh, thành phố là 150 phiếu). Điều tra ở hai địa điểm là đô thị và nông thôn, ở đô thị chọn tổ dân phố khoảng 1000 gia đình, phát 100 phiếu. Điều tra ở nông thôn chọn thôn có khoảng 500 gia đình phát 50 phiếu điều tra. Tỷ lệ điều tra là 10%.

3.1.1. “Hiếu”, “Đễ” đối với xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay diễn ra trong bối cảnh ảnh hưởng của toàn cầu hóa và sự tiếp cận văn

hóa ngoại lai, lối sống cá nhân chủ nghĩa đang là vấn đề phức tạp

3.1.1.1. Toàn cầu hóa tác động đến “Hiếu”, “Đễ” làm biến đổi hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

Toàn cầu hóa không chỉ tác động tới lợi ích kinh tế mà còn tác động mạnh đến mọi khía cạnh của đời sống, văn hóa, chính trị, xã hội... thông qua lăng kính vĩ mô đồng thời nó còn xâm nhập vào thế giới vi mô là “gia đình hạt nhân”. Toàn cầu hóa ngoài những tác động tích cực thì mặt trái của toàn cầu hóa cũng có tác động không nhỏ đến đời sống, từ đó dẫn đến làm xiêu vẹo hình ảnh gia đình hạt nhân ở Việt Nam, làm cho mất dần đi những chuẩn mực, sự cố kết chặt chẽ trong gia đình truyền thống.

3.1.1.2. Lối sống hưởng đến cá nhân chủ nghĩa làm phai nhạt những nét đẹp của “Hiếu”, “Đễ” trong hệ giá trị gia đình Việt Nam

Sống gấp, sống vội, coi trọng lối sống thụ hưởng, xem gia phong gia đình truyền thống như một thực thể lỗi thời, lối sống tuyệt đối hóa lợi ích vật chất, bất chấp tình cảm cha mẹ, anh em, từ bỏ các giá trị văn hoá, đạo đức gia đình và các giá trị tốt đẹp của gia đình đang tự diễn biến ở một số lớp trẻ.

3.1.1.3. Sự chống phá của các thế lực thù địch trên mặt trận văn hóa làm ảnh hưởng nghiêm trọng đến lối sống của một số gia đình Việt Nam hiện nay

Trong những năm gần đây các thế lực thù địch tăng cường chống phá chúng ta trên mặt trận văn hóa. Các thế lực thù địch tuyên truyền, cổ xúy một bộ phận thế hệ trẻ coi thường những giá trị văn hóa gia đình, văn hóa của dân tộc, chạy theo lối sống thực dụng, ham muốn quyền lực, làm giàu bất chính, bất chấp đạo đức gia đình... Khuynh hướng này rất nguy hiểm, nó có thể phá hoại, tác động trực tiếp đến hệ tư tưởng của xã hội.

3.1.2. “Hiếu”, “Đễ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình Việt Nam hiện nay diễn ra trước sự tác động mặt trái của nền kinh tế thị trường và tốc độ phát triển của công nghệ

3.1.2.1. Mặt trái của nền kinh tế thị trường làm biến đổi những giá trị của “Hiếu”, “Đễ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình

Sự biến đổi của kinh tế dẫn đến sự biến đổi trong mối quan hệ giữa cha mẹ và các con. Mối quan hệ giữa cha mẹ và các con không chỉ là mối quan hệ sinh

thành mà còn là mối quan hệ kinh tế trực tiếp đặc biệt thiêng liêng, thể hiện sự hy sinh, tinh thần trách nhiệm, lòng yêu thương... của cha mẹ giành cho các con.

Mặt trái của kinh tế thị trường còn xuất hiện lối sống hơn thua, so bì, sự ganh đua không lành mạnh diễn ra trong anh em ruột. Có những gia đình chỉ vì lời nói hơn thiệt, bảo vệ những danh dự “hào huyền” mà làm sút mẻ tình cảm anh, chị em. Tình trạng mâu thuẫn giữa mẹ chồng với con dâu, giữa chị dâu với em chồng vẫn tiếp diễn ở nhiều gia đình Việt Nam hiện nay.

3.1.2.2. Mặt trái của phát triển công nghệ làm cho mối quan hệ “Hiếu”, “Đễ” trong gia đình ở Việt Nam có xu hướng trở nên lỏng lẻo

Sự phát triển của công nghệ tạo ra những yếu tố tích cực kết nối tình cảm trong gia đình giữa cha mẹ và các con, giữa anh chị em với nhau như: xóa đi khoảng cách về không gian và thời gian, với sự ra đời của internet, thiết bị thông minh, mạng xã hội có yếu tố tích cực nhất định có thể giúp các thành viên trong gia đình kết nối liên lạc, quan tâm tới nhau ở khắp vòng trái đất. Cách chăm sóc cha mẹ, giáo dục con thông qua các mạng xã hội.

Công nghệ cũng bộc lộ những mặt trái của nó. Nếu trong gia đình truyền thống trước kia bữa cơm hằng ngày các thành viên quây quần bên nhau, cùng nhau ăn, cùng nhau chia sẻ chuyện vui, buồn để quên đi những áp lực thường ngày thì ngày nay đã có sự thay đổi, những bữa cơm thân mật không còn như trước nữa, các con ít ăn cơm cùng với cha mẹ, hoặc nếu có ăn cùng thì sau khi ăn xong lại ôm chiếc điện thoại chìm vào thế giới ảo mà quên đi thế giới của hiện thực.

3.1.3. Tư tưởng gia trưởng ảnh hưởng đến “Hiếu”, “Đễ” trong việc xây dựng hệ giá trị gia đình mới

3.1.3.1. Tư tưởng gia trưởng

Gia trưởng là bản tính của con người có tính chất độc đoán của chủ thể nhằm giới hạn quyền tự do, tự chủ của một tổ chức hay một cá nhân nào đó để mang lại lợi ích cho chủ thể đó, muốn cá nhân, tổ chức phụ thuộc vào mình, bắt họ phải nghe theo mình.

Tư tưởng gia trưởng là tư tưởng phản tiến bộ, đi ngược lại với tiến trình phát triển của nhân loại, không phát huy được tính bình đẳng, công bằng, năng

động, sáng tạo của các thành viên trong gia đình. Tuy nhiên, tư tưởng này ngay nay vẫn còn tồn tại dai dẳng ở nhiều gia đình Việt Nam.

3.1.3.2. Những biểu hiện của tư tưởng gia trưởng trong xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

Tính ích kỷ, bảo thủ làm nảy sinh tư tưởng gia trưởng ở mỗi gia đình Việt Nam. Mặc dù ở Việt Nam hiện nay đang tiến hành đổi mới về cả kinh tế lẫn tư tưởng văn hóa nhưng tính ích kỷ, bảo thủ vẫn tồn tại trong mỗi gia đình hạt nhân ở Việt Nam, tình trạng này rõ nét hay mờ nhạt tùy thuộc vào sự nhận thức ở mỗi gia đình.

3.1.3.3. Tác động của tư tưởng gia trưởng đến hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

Thứ nhất, cha mẹ gia trưởng. Trong gia đình nếu người cha gia trưởng, không biết phân biệt thị phi, đúng sai, làm cho các con âm ức, không phục tùng, từ đó dẫn đến mâu thuẫn, xung đột trong gia đình, con cãi lại cha, tình trạng bất hiếu xảy ra. Người Việt Nam có câu: “Người trên ở chảnh chính ngôi. Khiến cho kẻ dưới chúng tôi hỗn hào”.

Thứ hai, các con gia trưởng. Các con cậy mình làm chủ kinh tế trong gia đình, coi thường cha mẹ, đối đãi với cha mẹ tàn tệ, vô ơn với công sinh thành, dưỡng dục.

Thứ ba, anh chị gia trưởng. Cha mẹ ốm yếu hoặc mất sớm, anh chị nuôi em, không giữ đạo “Hiếu Đễ”, quát nạt em, dùng vũ lực đối với em, ép buộc các em làm đủ chuyện phi luân thường đạo lý, thậm chí biến các em trở thành tội phạm, em không chịu đựng được phản ứng lại anh chị, thế là huynh đệ tương tàn.

3.2. Mặt tích cực và mặt hạn chế của “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

3.2.1. Mặt tích cực của “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

3.2.1.1. Thực hành “Hiếu”, “Đễ” đã góp phần quan trọng đối với xây dựng gia đình no ấm, phát triển kinh tế gia đình ở Việt Nam hiện nay

Thứ nhất, thực hiện “Hiếu”, “Đễ” đã đẩy kinh tế gia đình phát triển, làm cho mọi gia đình có cuộc sống ấm no và trở nên giàu mạnh.

Thứ hai, thực hành “Hiếu, Đễ” góp phần duy trì trật tự, ổn định gia đình để

mọi thành viên toàn tâm, toàn ý tham gia làm giàu cho bản thân, gia đình và đất nước. Tiêu chuẩn để xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay là ổn định về chính trị và kinh tế, giàu truyền thống yêu nước có nề nếp, gia phong, giữ gìn được trật tự, đạo lý bền vững, trong đó “Hiếu”, “Đễ” là nền tảng, cốt lõi, cha mẹ để lại nền tảng cho con phát huy, anh em dìu dắt, cùng nhau phát triển kinh tế.

3.2.1.2. Thực hành “Hiếu”, “Đễ” là để lưu giữ những giá trị truyền thống tốt đẹp của gia đình Việt Nam hiện nay

3.2.1.3. Thực hành “Hiếu”, “Đễ” đóng vai trò tích cực trong xây dựng gia đình hạnh phúc ở Việt Nam trong thời đại ngày nay

3.2.1.4. “Hiếu”, “Đễ” là nền tảng để xây dựng gia đình văn hóa, văn minh ở Việt Nam hiện nay

3.2.2. Mặt tiêu cực của “Hiếu”, “Đễ” đối với xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

3.2.2.1. Vấn đề tiếp cận văn hóa thiếu chọn lọc đang làm sứt mẻ tình cảm, ảnh hưởng tới hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

Gia đình Việt Nam hiện nay đang có sự biến đổi sâu sắc về cấu trúc, quy mô và mối quan hệ giữa các thành viên do ảnh hưởng tiêu cực của việc tiếp cận văn hóa thiếu chọn lọc. Nét chủ đạo trong sự biến đổi đó là xa dần giá trị gia đình truyền thống, tiếp cận lối sống ngoại lai một cách thiếu chọn lọc làm cho hệ giá trị gia đình mất đi những yếu tố nhân văn trong gia đình truyền thống.

3.2.2.2. Sự suy thoái về đạo “Hiếu”, “Đễ” của một bộ phận thế hệ trẻ hiện nay làm biến đổi hệ giá trị gia đình ở Việt Nam theo chiều hướng tiêu cực

Xét đạo “Hiếu”, “Đễ” ở khía cạnh tôn kính cha mẹ, anh chị trong gia đình hiện nay ở một số gia đình có sự suy giảm rất rõ rệt. Có không ít các gia đình, sự tôn trọng cha mẹ, ông bà không được con cháu coi trọng. Tình trạng con vô lễ với cha mẹ, em vô lễ với anh chị qua cách xưng hô, đối xử nhẫn tâm với cha mẹ, ông bà đã làm cho đạo đức trong gia đình và xã hội xuống cấp.

Xét “Hiếu”, “Đễ” ở khía cạnh con phải lập công danh để cho cha mẹ được tự hào, làm rạng danh cha mẹ, có thể thấy sự phát triển của nền kinh tế thị trường đã tạo ra tính năng động cho cá nhân phát triển cùng với quá trình giao lưu hội nhập văn hóa tạo nên sự thay đổi nhận thức của giới trẻ. Bên cạnh một bộ phận lớp trẻ ngày càng thành đạt sớm hơn làm rạng danh cho gia đình, sống có ích cho cộng đồng xã hội thì cũng có một bộ phận thanh niên sống thụ động, lười

nhác, trông đợi vào cha mẹ, vô trách nhiệm với bản thân và gia đình.

3.2.2.3. Ngày nay một số gia đình “Hiếu”, “Đẽ” không được coi trọng và phát huy chỉ vì lối sống gia trưởng, tư tưởng hơn thua dẫn đến xung đột hệ giá trị gia đình truyền thống với hệ giá trị hiện tại

Lối sống gia trưởng, tư tưởng hơn thua làm ảnh hưởng đến xây dựng gia đình ở Việt Nam hiện nay. Một số tư tưởng của Nho giáo không còn phù hợp với gia đình hiện đại. Tư tưởng trọng nam khinh nữ làm cho mối quan hệ giữa cha mẹ, anh em bất hòa. Lối sống áp đặt, tư tưởng hơn thua làm cho gia đình mất đi tính bình đẳng, từ đó dẫn tới những mâu thuẫn gia đình nảy sinh. Hệ lụy của lối sống gia trưởng, tư tưởng hơn thua dẫn đến con bất hiếu, anh em bất đẽ, vợ chồng bất nghĩa ảnh hưởng nghiêm trọng đến xây dựng gia đình văn hóa mới.

3.2.3. Nguyên nhân của những mặt tích cực và tiêu cực trong tư tưởng “Hiếu”, “Đẽ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

3.2.3.1. Nguyên nhân của những mặt tích cực trong tư tưởng “Hiếu”, “Đẽ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình

Thứ nhất, nhận thức về “Hiếu”, “Đẽ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình có cách nhìn mới hơn.

Thứ hai, sự tác động của công nghệ làm cho cha mẹ và con, anh em trong gia đình dù ở xa nhưng vẫn có sự gắn kết.

Thứ ba, định hướng của các cấp chính quyền trong việc giáo dục trong xây dựng hệ giá trị gia đình ngày càng linh hoạt hơn.

Thứ tư, vai trò của các tổ chức đoàn thể trong lĩnh vực tuyên truyền về ý nghĩa của “Hiếu”, “Đẽ” ngày càng tích cực hơn trong xây dựng hệ giá trị gia đình.

3.2.3.2. Nguyên nhân của những mặt tiêu cực trong tư tưởng “Hiếu”, “Đẽ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình

Thứ nhất, mặt trái của quá trình toàn cầu hóa đã làm thay đổi không nhỏ đến quan niệm về “Hiếu”, “Đẽ” trong hệ giá trị gia đình.

Thứ hai, mặt trái của công nghệ tác động tiêu cực đến “Hiếu”, “Đẽ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình.

Thứ ba, việc tiếp cận văn hóa một cách thiếu chọn lọc dẫn đến tác động tiêu cực không nhỏ tới “Hiếu”, “Đẽ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình.

Thứ tư, tư tưởng bảo thủ và những quan điểm lạc hậu về “Hiếu”, “Đễ” vẫn còn tồn tại tác động không nhỏ đến xây dựng hệ giá trị gia đình.

3.3. Một số vấn đề đặt ra đối với “Hiếu”, “Đễ” trong việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

3.3.1. Sự tác động của nền kinh tế thị trường đặt ra nhiều thách thức đối với giáo dục “Hiếu”, “Đễ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

Nước ta đang quá trình thực hiện nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa. Quá trình này đã kéo theo sự biến đổi của các hoạt động văn hoá, đạo đức xã hội đặc biệt là hệ giá trị gia đình. Dù quan niệm về “Hiếu”, “Đễ” đã có những biến đổi linh hoạt, loại bỏ yếu tố tiêu cực, đổi mới nội dung cho phù hợp với bối cảnh hiện nay.

Vấn đề đặt ra là: làm thế nào vừa phát triển kinh tế gia đình nhưng lại vừa giáo dục được đạo đức gia đình, đây là vấn đề cấp bách cần phải giải quyết trong bối cảnh nền kinh tế thị trường hiện nay.

3.3.2. Những quan niệm lạc hậu về “Hiếu”, “Đễ” trong gia đình truyền thống với yêu cầu phải đổi mới quan niệm này cho phù hợp với bối cảnh hiện nay

Trong gia đình truyền thống có hàng ngàn điều quy định về đạo “Hiếu” về trách nhiệm của người con đối với cha mẹ và cũng có rất nhiều điều quy định về “Đễ”, trong những quy định này có những quy định mạng đậm tính áp đặt, gia trưởng, không còn phù hợp với quan niệm về quyền con người trong thế giới hiện đại.

Vấn đề đặt ra là: làm thế nào để xóa bỏ triệt để những tư tưởng lạc hậu, lỗi thời trong hệ giá trị đạo đức gia đình truyền thống để xây dựng hệ giá trị gia đình trong thời đại mới đang là những câu hỏi lớn. Đây cũng là vấn đề rất nan giải trong bối cảnh thực hiện nền kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam hiện nay.

3.3.3. Nhận thức về “Hiếu”, “Đễ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình với thực hiện vấn đề này của một bộ phận giới trẻ chưa thực sự sâu sắc

Trong hệ giá trị gia đình truyền thống cho rằng “nhà” là gốc của nước, muốn trị được nước phải giữ yên nhà. Vì vậy giá trị của gia đình luôn tìm cách để củng cố sức mạnh, biến nó thành một thể chế chặt chẽ ràng buộc con người.

Trái với thể hệ đi trước, ngày nay một bộ phận thể hệ trẻ thay vì đề cao những giá trị “Hiếu”, “Đễ”, họ lại đề cao những giá trị vật chất, giá trị vật chất lên ngôi, mọi quan hệ gia đình đều dựa trên lợi ích kinh tế.

Vấn đề đặt ra là làm thế nào giáo dục “Hiếu”, “Đễ” cho thế hệ trẻ vừa kế thừa, phát huy được những giá trị truyền thống vừa tiếp thu được những giá trị hiện đại, nhân văn vào xây dựng hệ giá trị gia đình để phù hợp với thời kỳ đổi mới, hội nhập quốc tế hiện nay.

Chương 4

QUAN ĐIỂM VÀ GIẢI PHÁP CƠ BẢN NHẪM PHÁT HUY MẶT TÍCH CỰC CỦA PHẠM TRÙ “HIẾU”, “ĐỄ” ĐỐI VỚI VIỆC XÂY DỰNG HỆ GIÁ TRỊ GIA ĐÌNH Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

4.1. Một số quan điểm kế thừa và phát huy những ý nghĩa tích cực, khắc phục những mặt hạn chế của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

4.1.1. Xây dựng quan điểm mới về “Hiếu”, “Đễ” phù hợp với hệ giá trị gia đình hiện đại

Xây dựng hệ giá trị gia đình Việt Nam là làm cho các gia đình thực sự là tổ ấm hạnh phúc của mỗi người là làm cho mỗi người phát triển về tầm vóc, thể lực, phong phú về tinh thần, trong sáng về đạo đức, hội tụ trí tuệ, tài năng để đưa nước ta hội nhập quốc tế ngày càng mạnh mẽ, song vẫn giữ vững được nền tảng gia phong của gia đình hạt nhân, đó cũng chính là nền tảng, là nhiệm vụ quan trọng hàng đầu để xây dựng đất nước trong tình hình mới.

Cần có cách tiếp cận xây dựng hệ giá trị gia đình trên phương diện đạo đức cách mạng. Gia đình có gia đình nhỏ và gia đình lớn, gia đình nhỏ là gia đình của mỗi cá nhân, gia đình lớn là mái nhà của quốc gia dân tộc. Hệ giá trị gia đình là thể hiện mối quan hệ biện chứng giữa gia đình lớn và gia đình nhỏ, giáo

dục đạo đức gia đình phải gắn với giáo dục đạo đức đối với quê hương, đất nước.

4.1.2. Xác định ý nghĩa tích cực của “Hiếu”, “Đễ” vẫn là nền tảng đạo đức đối với xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

Ngày nay, khi điều kiện kinh tế đã có những bước phát triển mạnh mẽ, làm cho các giá trị đạo đức gia đình cũng biến đổi theo. Tuy nhiên, tư tưởng về “Hiếu”, “Đễ” mặc dù cũng có sự biến đổi để phù hợp với tiến trình phát triển của lịch sử, nhưng những giá trị tinh hoa của nó đối với xây dựng hệ giá trị gia đình thì vẫn mang tính tương đối ổn định, được lưu truyền từ đời này sang đời khác, trở thành giá trị nhân văn sâu sắc điều chỉnh phương thức ứng xử và hành vi của các thành viên trong gia đình.

4.1.3. Xây dựng hệ giá trị gia đình phải gắn kết giữa phát triển kinh tế với giáo dục ý nghĩa tích cực của “Hiếu”, “Đễ” phù hợp với sự phát triển của đất nước trong thời kỳ đổi mới

Hệ giá trị gia đình Việt Nam hiện nay là sự phát triển hài hòa giữ kinh tế và đạo đức. Để xây dựng gia đình hạnh phúc không thể xem nhẹ yếu tố kinh tế, là nền tảng quan trọng bậc nhất để duy trì hạnh phúc gia đình. Những áp lực về kinh tế vẫn là nguyên nhân trực tiếp dẫn đến mâu thuẫn gia đình. Còn các mâu thuẫn khác xét cho đến cùng đều có nguyên nhân sâu xa từ lĩnh vực kinh tế. Xây dựng hệ giá trị gia đình trên phương diện kết hợp giữa phát triển kinh tế với các giá trị nhân văn sâu sắc của dân tộc là yếu tố quan trọng trong thiết lập hệ giá trị gia đình Việt Nam trong thời đại mới.

4.2. Một số nhóm giải pháp cơ bản nhằm phát huy mặt tích cực, khắc phục những mặt hạn chế của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

4.2.1. Nhóm giải pháp dành cho Đảng, Nhà nước, chính quyền địa phương đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay trên nền tảng kế thừa ý nghĩa tốt đẹp của “Hiếu”, “Đễ”

4.2.1.1. Thay đổi cách tiếp cận về “Hiếu”, “Đễ” để xây dựng hệ giá trị gia đình trong điều kiện mới

Các chủ trương, đường lối của Đảng hướng tới xây dựng hệ giá trị gia đình mới nhưng vẫn bảo tồn và phát huy những giá trị gia đình truyền thống. Khi tồn tại xã hội thay đổi thì muốn hay không muốn ý thức xã hội cũng phải thay đổi

theo, ngay nay nước ta bước vào hội nhập quốc tế, điều kiện sống của người dân đã sung túc hơn thời kỳ trước đổi mới rất nhiều, việc tiếp cận những giá trị tinh hoa văn hóa nhân loại đã giúp chúng ta loại bỏ được những tư tưởng lạc hậu không còn phù hợp với thế giới hiện đại.

4.2.1.2. Hoàn thiện chính sách pháp luật về xây dựng hệ giá trị gia đình gắn “Hiếu”, “Đễ” với xây dựng gia đình no ấm, tiến bộ, hạnh phúc, văn minh

Hoàn thiện chính sách về xây dựng hệ giá trị gia đình là phải xác định gia đình là một trong những nhân tố quan trọng quyết định sự phát triển bền vững đất nước, làm cho mối quan hệ “Hiếu”, “Đễ” trở thành yếu tố để ổn định gia phong trong gia đình hiện đại là yêu cầu xuyên suốt của sự nghiệp đổi mới.

4.2.1.3. Nâng cao trách nhiệm của chính quyền địa phương đối với xây dựng hệ giá trị gia đình hiện nay

Thứ nhất, nâng cao vai trò của các tổ chức ở địa phương đối với xây dựng hệ giá trị gia đình.

Thứ hai, nâng cao chất lượng của ban hòa giải gia đình trong việc tuyên truyền đạo đức, pháp luật liên quan đến gia đình.

Thứ ba, tăng cường giáo dục Luật phòng, chống bạo lực gia đình. Luật dựa trên những vấn đề về quyền con người.

Thứ tư, tăng cường tuyên truyền, phổ biến pháp luật về quyền thừa kế.

Thứ năm, nâng cao công tác tuyên truyền về luật hôn nhân gia đình.

4.2.2. Nhóm giải pháp dành cho các tổ chức đoàn thể chính trị - xã hội trong việc tuyên truyền, giáo dục “Hiếu”, “Đễ” đối với xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

4.2.2.1. Đẩy mạnh công tác tuyên truyền về đoàn kết gia đình xây dựng hệ giá trị gia đình hiện nay

Các cơ quan truyền thông và các tổ chức đoàn thể chính trị xã hội tăng cường công tác tuyên truyền về xây dựng hệ giá trị gia đình trong bối cảnh cách mạng công nghiệp 4.0, để cho quần chúng nhân dân hiểu sâu sắc về các giá trị đạo đức đối với xây dựng hệ giá trị gia đình; giúp cho các gia đình nhận thức rõ về những biến đổi của công nghệ, kinh tế, chính trị xã hội trong việc thiết lập các giá trị đạo đức của gia đình hiện đại và thực hiện đầy đủ các quy phạm pháp luật và tuân thủ các quy định quốc tế về quyền con người trong mối quan hệ gia đình.

4.2.2.2. Vận động nhân dân kế thừa giá trị tích cực của “Hiếu”, “Đễ”, loại bỏ những yếu tố tiêu cực để xây dựng hệ giá trị gia đình Việt Nam giai đoạn hiện nay

Để kế thừa những giá trị tích cực của “Hiếu”, “Đễ” thì cần phải thực hiện những nội dung cơ bản sau:

Thứ nhất, “Hiếu”, “Đễ” là làm cho ông bà, cha mẹ được vui lòng

Thứ hai, kế thừa “Hiếu”, “Đễ” phải làm cho gia đình êm ấm, anh em vui vẻ, sống với nhau có tình, có nghĩa: gia đình hạnh phúc là gia đình có gia phong, lễ lối, trên bảo dưới nghe, anh bảo em nghe, mọi thành viên biết tôn trọng lẫn nhau.

Thứ ba, “Hiếu”, “Đễ” là phát huy được những giá trị của bản thân đối với đất nước:

Thứ tư, cùng với nhân dân kiên quyết đấu tranh loại bỏ những tư tưởng lạc hậu, quan điểm sai lầm về hiếu đễ.

4.2.2.3. Xây dựng hệ giá trị gia đình với tư cách là yếu tố then chốt của chỉnh thể các giá trị dân tộc trong thời đại mới

Khi xem đất nước, dân tộc như một chỉnh thể thì gia đình chính là tế bào của chỉnh thể ấy. Thực tế cho thấy một cơ thể cường tráng là các tế bào trên cơ thể ấy khỏe mạnh, một dân tộc vững mạnh là dân tộc có nhiều gia đình vững mạnh. Do vậy, muốn xây dựng hệ giá trị gia đình vững mạnh thì cần tập trung vào một số vấn đề sau:

Thứ nhất, xây dựng gia đình đoàn kết, hạnh phúc là góp phần vào ổn định xã hội.

Xây dựng hệ giá trị gia đình ngày nay tuy có ý nghĩa rộng lớn hơn xây dựng gia phong xưa kia, nhưng trước hết vẫn phải dựa trên nền tảng của đạo lý truyền thống dân tộc, làm nên bản sắc riêng của gia đình Việt Nam.

Xây dựng hệ giá trị gia đình là vấn đề vừa cấp thiết vừa mang tầm chiến lược lâu dài;

Thứ ba, xây dựng hệ giá trị gia đình là làm cho an ninh – quốc phòng vững mạnh: gia đình là nơi giáo dục chủ nghĩa yêu nước tốt nhất, cũng là nơi cung cấp kinh tế, con người đối với công cuộc xây dựng và bảo vệ tổ quốc.

4.2.2.4. Phân tích để nhân dân hiểu đúng đắn về hệ giá trị gia đình ở Việt Nam trong giai đoạn hiện nay là kết hợp hòa các chuẩn mực đạo đức, trong

đó giá trị đạo đức “Hiếu”, “Đễ” phù hợp với các chuẩn mực của đạo đức mới

Nâng cao ý thức trách nhiệm, tính tự giác của mọi tầng lớp nhân dân trong việc rèn luyện, tiếp thu các chuẩn mực, giá trị tinh hoa của đạo đức “Hiếu”, “Đễ” đối với việc thiết lập hệ giá trị gia đình hiện nay.

Nâng cao nhận thức cho mỗi thành viên trong gia đình hiểu sâu sắc về nền kinh tế thị trường, hội nhập quốc tế hiện nay, để xây dựng hệ giá trị gia đình hiện đại, góp phần xây dựng nếp sống văn minh, tốt đẹp, gia đình văn hóa, giữ gìn bản sắc văn hóa dân tộc nhưng cũng không để lạc hậu, lỗi thời bởi những tư tưởng cũ.

Một là, phối hợp chặt chẽ giữa gia đình - nhà trường - xã hội nhằm giáo dục đạo đức gia đình cho thế hệ trẻ, làm cho thế hệ trẻ nhận thức đúng về những giá trị nhân văn của “Hiếu”, “Đễ” trong việc thiết lập hệ giá trị gia đình trong bối cảnh hội nhập quốc tế.

Hai là, giáo dục đạo đức gia đình thông qua tấm gương sáng của cha mẹ, ông bà, xây dựng môi trường gia đình bình đẳng mọi thành viên trong gia đình yêu thương, trách nhiệm với nhau, thực hiện lối sống gia đình lành mạnh.

Ba là, các nhà trường phải xem việc giáo dục đạo đức “Hiếu”, “Đễ” trong xây dựng hệ giá trị gia đình cho thế hệ trẻ là việc làm thường xuyên, cần đưa chuyên đề này lồng ghép với môn giáo dục công dân ở các trường phổ thông.

4.2.3. Nhóm giải pháp dành cho mỗi gia đình Việt Nam

4.2.3.1. Nâng cao nhận thức cho mỗi gia đình về ý nghĩa của phạm trù “Hiếu”, “Đễ” đối với xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay

Thứ nhất, nâng cao nhận thức về giá trị của “Hiếu”, “Đễ” trong gia đình hiện nay.

Thứ hai, nhận thức đúng đắn về mối quan hệ huyết thống để ứng xử theo “Đễ” cho phù hợp với đời sống xã hội hiện nay.

4.2.3.2. Xây dựng gia đình văn hóa gắn với bảo tồn giá trị “Hiếu”, “Đễ” phù hợp với hệ giá trị gia đình hiện đại

Xây dựng hệ giá trị gia đình Việt Nam là làm cho các gia đình thực sự là tổ ấm hạnh phúc của mỗi người là làm cho mỗi người phát triển về tầm vóc, thể lực, phong phú về tinh thần, trong sáng về đạo đức, hội tụ trí tuệ, tài năng để đưa nước ta hội nhập quốc tế ngày càng mạnh mẽ, song vẫn giữ vững được nền tảng

gia phong của gia đình hạt nhân, đó cũng chính là nền tảng, là nhiệm vụ quan trọng hàng đầu để xây dựng đất nước trong tình hình mới.

4.2.3.3. Xây dựng gia đình văn hóa mới kiểu mẫu trên cơ sở kế thừa các giá trị của đạo đức truyền thống

Thứ nhất, tăng cường nghiên cứu, chọn lọc những tinh hoa văn hóa truyền thống, bổ sung những giá trị mới để xây dựng gia đình văn hóa kiểu mẫu hiện đại.

Thứ hai, cụ thể hóa, các quan điểm, chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước về xây dựng gia đình văn hóa ấm no, hạnh phúc, tiên bộ, văn minh.

Thứ ba, xây dựng gia đình văn hóa gắn với xây dựng “Thôn văn hóa”, “Làng văn hóa”, “Ấp văn hóa”, “Bản văn hóa”, “Tổ dân phố văn hóa”.

KẾT LUẬN

Tư tưởng về “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo là một trong những nội dung cơ bản đối với hệ giá trị gia đình, việc làm rõ nội dung cơ bản của “Hiếu”, “Đễ” và kế thừa một cách có chọn lọc vận dụng vào xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay không chỉ có ý nghĩa về mặt lý luận mà còn có ý nghĩa thực tiễn sâu sắc. Do vậy, trên cơ sở nghiên cứu đề tài *phạm trù “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo và ý nghĩa đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay*, có thể rút ra được các kết luận sau:

1. Luận án làm rõ những vấn đề lý luận trong nho giáo tiên Tần.
2. Các nhà nho Việt Nam đã tiếp cận tư tưởng “Hiếu”, “Đễ” trong Nho giáo trên nền tảng của văn hóa hóa dân tộc, kế thừa một cách có chọn lọc vận dụng vào điều kiện lịch sử cụ thể của Việt Nam
3. Luận án đã làm rõ những vấn đề lý luận về hệ giá trị gia đình (gia đình hạt nhân), từ đó vận dụng vào xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.
4. Luận án phân tích thực trạng việc kế thừa, vận dụng ý nghĩa của “Hiếu, Đễ” vào xây dựng hệ giá trị của gia đình Việt Nam hiện nay
5. Từ khảo sát thực trạng, luận án chỉ ra nguyên nhân, những vấn đề đặt ra, từ đó nêu ra quan điểm đồng thời đề xuất một số nhóm giải pháp nhằm xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay.

**DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH ĐÃ CÔNG BỐ
CỦA TÁC GIẢ CÓ LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI LUẬN ÁN**

1. Hoàng Thị Bích Toàn (2021), “Về “hiếu”, “đẽ” trong Nho giáo và sự ảnh hưởng của nó đối với đạo đức ở Việt Nam hiện nay”, Tạp chí Lý luận chính trị và truyền thông, chuyên đề số 4, (T10/2021), tr.90-93, ISSN:1859-1485.
2. Hoàng Thị Bích Toàn (2021) (Đồng chủ biên), Sách chuyên khảo “*Vận dụng phạm trù chữ tín trong Nho giáo vào hoạt động, kinh doanh ở Việt Nam hiện nay*”, Nhà xuất bản Khoa học và kỹ thuật, ISBN: 978-604-67-1997-7
3. Hoàng Thị Bích Toàn (2022) “Chữ “đẽ” với tình cảm anh em trong gia đình ở Việt Nam - Thực trạng và giải pháp”, Tạp chí Lý luận chính trị và truyền thông, chuyên đề số 2, (T10/2022), tr. 85-87, ISSN: 1859-1845.
4. Hoàng Thị Bích Toàn (2022), “*Phép biện chứng duy vật và cách thức vận dụng phép biện chứng duy vật vào các khoa học cụ thể*”, Hội thảo khoa học “Nghiên cứu, giảng dạy lý luận chính trị góp phần phát triển lý luận, bảo vệ nền tảng tư tưởng của Đảng ở Học viện Báo chí và tuyên truyền trong giai đoạn hiện nay”, tr.650-659.
5. Hoàng Thị Bích Toàn (2023), “*Một số giải pháp phát huy mặt tích cực của phạm trù “hiếu, đẽ” đối với việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay*”, Tạp chí Quản lý nhà nước, Số điện tử ngày 25/12/2023, ISSN: e-2815-5831
6. Hoàng Thị Bích Toàn (2023), “*Vận dụng quan điểm triết học Mác – Lê nin về con người trong chiến lược phát triển con người ở nước ta hiện nay*”, Hội thảo khoa học “Quan niệm của triết học Mác về con người và ý nghĩa đối với việc xây dựng, phát huy giá trị văn hóa, sức mạnh con người Việt Nam hiện nay”. Tr.63-71.
7. Hoàng Thị Bích Toàn (2024), “*Mâu thuẫn gia đình và vai trò của chính quyền địa phương trong việc hoà giải mâu thuẫn gia đình*”, Tạp chí Quản lý nhà nước, số điện tử ngày 30/01/2024, ISSN: e-2815-5831.
8. Hoàng Thị Bích Toàn (2024), “*Một số vấn đề đặt ra đối với “Hiếu”, “Đẽ” trong việc xây dựng hệ giá trị gia đình ở Việt Nam hiện nay*”, Tạp chí Lý luận và truyền thông, chuyên đề số 1(T5/2024), tr.50-52, ISSN:1859-1845
9. Hoàng Thị Bích Toàn (2024) (Đồng chủ biên), Sách chuyên khảo “*Phát triển nguồn nhân lực cho các doanh nghiệp trên địa bàn thành phố Hà Nội thời kỳ cách mạng 4.0*”, Nhà xuất bản dân trí, ISBN: 978-604-40-1347-3.